

4. Сахаров А. М. О некоторых методологических вопросах на XIV МКИИ: Заметки делегата // Вестник Московского университета. Серия 9. История. – 1976. – № 3. – С. 3 – 22.
5. Сестан Э. История событий и история структур. – М.: “Наука”, 1970. – 19 с.
6. Шидер Т. Различия между историческим методом и методом социальных наук. – М.: “Наука”. 1970. – 23 с.
7. Шнейдер Ж. Машина и история. О применении механических и электронных средств в исторических исследованиях. – М.: “Наука”. 1970. – 10 с.
8. Brezzi P. L’historiographie comme science historique // Congrès international des sciences historique (14; 1975; San Francisco). XIV International congress of the historical sciences: Rep.: In 3 vol. – New York: Arno press, 1977. – Vol. 3. P. 2034 – 2049.
9. Erdmann K.-D. Die Ökumene der Historiker. Geschichte der International Historikerkongresse und des Comité International des Sciences Historiques. – Göttingen, 1987. – 492 p.
10. Sestan E. L’historiographie comme science historique // Congrès international des sciences historique (14; 1975; San Francisco). XIV International congress of the historical sciences: Rep.: In 3 vol. – New York: Arno press, 1977. – Vol. 1. P. 2015 – 2033.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Таборанський Сергій Петрович – аспірант кафедри історії Росії Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Наукові інтереси: проблеми розвитку зарубіжної історичної науки, теорія та методологія історії.

УДК 94 (438) “1983 – 1988”

БОРОТЬБА НСПС “СОЛІДАРНІСТЬ” ПРОТИ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ В РОКИ РЕАКЦІЇ (1983 – 1988 РР.)

Андрій ТЕЛЕГУЗ (Київ)

У статті досліджується маловідома сторінка історії опозиційного руху “Солідарність” у 80-ті роки ХХ ст. Розглядаються форми й особливості підпільної боротьби профспілки в роки реакції.

Ключові слова: опозиційний рух, “Солідарність”, профспілка.

В статье освещается малоизвестная страница истории оппозиционного движения “Солідарность” в 80-е годы ХХ в. Рассматриваются формы и особенности подпольной борьбы профсоюза в годы реакции.

Ключевые слова: оппозиционное движение, “Солідарность”, профсоюз.

In article is lighted a not popular page of history of the opposition motion “Solidarity” in 80th year’s ХХ in. The forms and features of underground fight of trade union in the years of reaction are considered.

Key words: opposition motion, “Solidarity”, trade union.

За радянських часів події в Польщі у 1980-ті рр. розглядалися вітчизняною й польською історіографією в площині пропаганди та ідеології.

Ця проблема мало досліджена і в новітній вітчизняній історіографії, хоча за останні роки українська історична полоністика зробила помітні кроки, спрямовані на дослідження запропонованої теми. Особливої актуальності набуває питання про напрями, зміст і форми політичної боротьби підпілля проти комуністичного режиму ПНР у 1983 – 1987 рр. Падіння тоталітарних комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи стало прямим наслідком опозиційної діяльності “Солідарності” та вимагає об’єктивного й неупередженого аналізу комплексу проблем, пов’язаних з цим історичним явищем.

Зважаючи на те, що комплекс проблем суспільно-політичної історії ПНР 1980 – 1991 рр., у тому числі й місце і роль “Солідарності” в протестному русі не були предметом окремого дослідження вітчизняних істориків, наукова література в дослідженні подана переважно працями польських та європейських авторів, що вийшли у світ протягом останніх 17 років. У публікаціях А. Дудека [3], Ф. Фейту [4], Є. Хользера [5], І. Кжемінського [6] на основі великого фактичного матеріалу аналізуються події широкого протестного руху й блискуча політична кар’єра Леха Валенси.

Вагомий внесок у дослідження історії опозиції в часи комуністичного режиму зробив відомий польський вчений К. Лабендз. У монографії “Політична опозиція в Польщі у період воєнного стану” [7] він аналізує діяльність різних угруповань підпілля, їхню інформаційно-пропагандистську спрямованість і робить висновок про неможливість комуністичної влади репресивними методами покінчити з її існуванням. У праці “Суперечки навколо програмових концепцій у публікаціях політичної опозиції в 1981 – 1989 рр.” [8], автор на матеріалах підпільних видань досліджує проблему неоднорідності польського антикомуністичного підпілля, основні ідеї опозиції та їхню еволюцію.

Однак узагальнюючих оцінок та висновків щодо цієї проблематики згадані дослідження за деякими винятками, не містять. Тому автор цієї статті має на меті з’ясувати особливості організації та діяльності підпільних структур “Солідарності” в період “воєнного стану” (грудень 1981 – липень 1988 рр.), охарактеризувати процес загострення кризи комуністичного режиму в Польщі в 1983 – 1988 рр., здійснити аналіз причин, що призвели до політичного діалогу керівництва ПНР і “Солідарності” 1988 р.

Опозиція, до складу якої, крім “Солідарності” входили, інші рухи, як Конфедерація незалежної Польщі, Клуб самоврядної республіки, основним своїм завданням ставила опір репресіям. Діяла підпільна мережа видавництва і центри розповсюдження кількох місцевих і загальнодержавних газет і журналів.

Незважаючи на те, що “Солідарність” була оголошена поза законом, вона й надалі існувала завдяки легенді свого керівника Л. Валенси, з якого влада намагалася створити “приватну особу”. Моральна підтримка надавалася їй через західну публічну думку, пресу, уряди, і, звичайно, католицькою

церквою. Після звільнення 1982 р. Валенсі профспілкою почали управляти два центри – Тимчасова координаційна комісія (ТКК) і через свого історичного керівника, – що викликало характерні для того типу ситуації труднощі в координації дій. Лише через 5 місяців, у квітні 1983 р., Валенса зумів перехитрити агентів Служби Безпеки й таємно зустрівся з членами ТКК. 22 січня комісія накреслила програму дій, правда це було ймовірніше тактичним планом, ніж політичним проектом, зосереджену навколо чотирьох основних постулатів: продовження бойкоту всіх організацій, які співпрацюють із правлячим режимом; організація страйків та інших форм протестного руху й критика монополії держави в галузі інформації, культури й політичних думок; приготування до загального страйку, без зазначення умов, які могли б залишитися прокламаціями [2, с. 627].

У той час в Польщі з'являється рух проти військової служби під назвою “Свобода і спокій”, який почав діяти в Кракові у квітні 1985 р. Військові суди засуджували його діячів до 3,5 років ув'язнення. Хельсінкський комітет зазначав, що 1985 р. відбулося 155 політичних процесів, у результаті яких засуджено 250 осіб, у тому числі 139 осіб до зон особливого режиму. Комітет зареєстрував 6 суїцидних випадків, жертви яких проводили політичну діяльність [2, с. 642].

Але репресії не придушили підпільної активності, бо опозиційні організації поповнювалися новими людьми постійно. І надалі друкувалася й розповсюджувалася велика кількість листівок, інформаційних бюлетенів, брошурок і заборонених книг. У результаті репресивної політики комуністичного режиму в суспільстві почали зростати настрої приречення, покірності, розчарування, апатії. Ті, які могли, шукали виходу в еміграції, у Костьолі. Від початку 80-х років ХХ ст. на Захід виїхало 60 тисяч осіб, насамперед все молодих і випускників вищих навчальних закладів [4, с. 171].

Зважаючи на пом'якшення репресивної діяльності влади стосовно опозиції і бажаючи відкритих справ, Л. Валенса організовує 29 вересня 1986 р. Тимчасову Раду “Солідарності”. До її складу ввійшли діячі опозиції і члени ТКК: Борусевич, Буяк, Ліс, Палубіцький і Пінбор. Останній діяч підпільної ТКК – Кулерський – перейшов на легальне становище 30 вересня. Але ТКК не була розпущена, таємні структури й надалі існували, а от друкарні й групи розповсюдження було легалізовано. Також було прийнято рішення, що опозиційна діяльність буде проводитися легально: “Не хочемо конспіруватися”, – повторював Валенса [2, с. 646].

Місцеві структури “Солідарності” відбудовувалися швидко. Відновили свою діяльність “тимчасові регіональні комісії”, а на підприємствах організовуються “установчі комітети”. Їхні члени складали відповідні документи для реєстрації, аби була можливість легальної діяльності, але вони завжди отримували відмови від органів влади.

Звільнення політичних в'язнів створило добрий клімат для третього душпастирського візиту Івана Павла II до Польщі. Папа Римський прийняв

генерала В. Ярузельського у Ватикані 12 січня. На цей раз зустріч відбулася в більш доброзичливій обстановці, ніж 1983 р. На початку 1987 р. на всій території Польщі тривали приготування до візиту. Натомість Л. Валенса 31 травня ініціював зустріч 62 представників опозиційної інтелектуальної еліти, які підготували й підписали декларацію про право поляків на незалежність, демократію, свободу, правду й верховенства права [7, с. 48].

4 липня 1987 р. за ініціативи Л. Валенси відбулося засідання Тимчасової Ради “Солідарності”, яка розглянула нагальні питання можливості перебудови в Польщі. 25 жовтня 1987 р. було прийнято рішення про ліквідацію таємного органу профоб’єднання – ТКК і створено легальну структуру – Всепольську виконавчу комісію (ВВК), до якої увійшли члени Ради і ТКК [2, с. 648]. Разом з тим профспілка продовжувала нелегальну діяльність, зважаючи на загрозу відновлення репресій з боку влади.

Одночасно з проведенням структурних змін у “Солідарності” Л. Валенса починає створювати власну політичну платформу. 7 листопада 1987 р. у Варшаві відбулася зустріч учасників “Звернення 62”. У вступному слові Л. Валенса наголошував: “Ми зібралися в момент, коли в цілому східному блоці, а власне в його центрі, відбувається щось важливе... Власне, з’являється підґрунтя змін; однак чекаємо справ, а не слів” [13, с. 64].

“Солідарність” в особі свого легендарного провідника мала на міжнародній арені великий престиж. 26 – 29 вересня 1987 р. відбувся офіційний візит до ПНР віце-президента США Д. Буша. Взагалі цей візит Д. Буша є дуже цікавим, бо він далеко виходив за рамки двосторонніх відносин США з країнами соціалістичного табору. По суті, йшлося про перехід Сполучених Штатів Америки до прямого залучення нової Польщі в процес перебудови в Східній Європі в інтересах прискорення переорієнтації цих країн на капіталістичну модель розвитку, звичайно, у завуальованій формі. Крім того, відбулася зустріч Л. Валенси з Д. Бушем.

З жовтня 1984 р. почався ренесанс “Солідарності”. Цьому значною мірою допомагала ситуація, що виникла після вбивства ксьондза Попелюшко. 1984 р. діючи в підпіллі, “Солідарність” почала втрачати свою динаміку. Згасали масові акції протесту, зменшувалася кількість учасників у вуличних демонстраціях, послаблювався дух спротиву уряду В. Ярузельського, що, звичайно, не означало, що настає кінець польсько-польської війни. Убивство ксьондза Попелюшко стало причиною зламу в свідомості тих діячів “Солідарності”, котрі поступово починали втрачати дух боротьби, розуміючи, що їхня діяльність не приносить потрібних й очікуваних результатів. Над могилою капелана варшавської “Солідарності” Попелюшко вони знову повірили і, насамперед, відчули, що між ними встановилася нова форма духовного зв’язку, яку вже ніхто не зможе розірвати.

До 1988 р. Польща жила при відносній політичній та економічній стагнації, але це тільки на перший погляд. 1984 – 1987 роки були періодом відносної стабілізації. Опозиція поступово втрачала свої позиції в суспільстві,

спрямувавши основну активність винятково на створення й розвиток системи незалежних видавництв. Уже 1984 р. їхня кількість досягла 400. Вони видавали велику кількість журналів і книжок. Влада ставилася до цієї діяльності як форми пом'якшення соціальної напруженості. Амністія всіх політв'язнів 1986 р. та візит Івана Павла II 1987 р., засвідчили успішне здійснення політики нормалізації. Ніщо не передбачувало кризи. Здавалося, що Польща була приречена на період політичної та економічної стагнації. Влада відчувала себе впевнено, що практично виключало будь-які надії на компроміс з опозицією.

За ці роки Л. Валенсі вдалося консолидувати основні сили "Солідарності", яка перебувала в підпіллі. У цей період у своїх виступах він завжди підкреслював необхідність діалогу влади із суспільством і застосування мирних методів боротьби за демократизацію.

1988 р. в країні знову почала виявлятися нова криза. Саме польське суспільство перебувало у фазі всеохоплюючого трансформаційного процесу. Цей рік був також переломним для ПОРП. Поштовхом до початку переговорів уряду з групою колишніх діячів "Солідарності" слугували масові страйки у квітні – травні та серпні-вересні 1988 р. в Кракові й Гданську [1, с. 29].

Проблеми економічної та господарської кризи постійно займали центральне місце в політичних дебатах як у самій ПОРП, так і між владою й опозицією. Влада, ігноруючи відповідь громадян на питання референдуму, усе ж розпочала проведення "другого етапу економічної реформи". Як слушно передбачали опозиціонери, реформа знову полягала в підвищенні цін на товари широкого вжитку, яке відбулося 1 лютого 1988 р. Всепольська виконавча комісія висунула протест у зв'язку з підвищенням цін, однак, розуміючи слабкість організаційної бази "Солідарності", не оголосила про початок загальнонародного протесту.

На початку 1988 р. розпочалися спонтанні маніфестації, які організували радикальні осередки студентів і робітників, незважаючи на пасивність "Солідарності". Особливо активним був опозиційний рух у Гданську, де створено Федерацію воявоничої молоді. Страйк на корабельні ім. Леніна, котрий розпочався без попередження 26 квітня, ініціювали молоді робітники, які не були пов'язані жодним чином з профоб'єднанням і мали радикальні політичні погляди. Вимоги не мали політичного характеру: підвищення заробітної плати, поновлення на роботі звільнених працівників і т. п. З кожним днем до страйкарів приєднувалися робітники інших підприємств країни. Робітники, які протестували створили страйковий комітет. Вибух протесту був неочікуваним для штабу "Солідарності". У великих і маленьких містах Польщі створювалися комітети солідарності. Дух страйкарів не зламали кількарізкові погрози влади чи поява навколо страйкарів підприємств моторизованих відділів міліції [11, с. 226].

1 травня – у день, коли традиційно проходять як офіційні, так і нелегальні маніфестації – ситуація у великих містах дійшла до жорстоких сутичок між демонстрантами й силами міліції. Наступного дня, 2 травня 1988 р., було оголошено страйк на гданській корабельні ім. Леніна. Ініціаторами протестної акції були робітники того покоління, яке не брало участі в протестах початку 80-х років; протестувальників очолив 29-річний Ян Станецький. Л. Валенсі, який на той час був на лікарняному, залишилося тільки приєднатися до страйку, хоча, як пізніше він зізнався, без великого бажання, а саму акцію назвав “передчасною” [2, с. 79]. Вимоги страйкарів були типовими: поновлення реєстрації “Солідарності”, повернення на робочі місця звільнених за політичну діяльність, підвищення заробітної плати. Як і 1980 р., у переговорах з дирекцією страйкарям допомагали радники: відомі діячі Тадеуш Мазовецький та Анджей Веловецький і нові особистості, що вийшли з гданського опозиційного середовища, наприклад, брати Лех і Ярослав Качиньські та Олександр Хал. Але цього разу бракувало ентузіазму й надзвичайної мобілізації, як у серпні 1980 р. Лише один з п’ятнадцяти робітників перебував на території корабельні, а інші залишалися вдома [2, с. 651].

Уночі з 4 на 5 травня 1988 р. відділи моторизованої міліції за допомогою сили захопили територію верфі ім. Леніна. Але ця подія не призвела до жодного протесту в Польщі. 10 травня Валенса, звинувачений радикалами у зраді й веденні власної гри, згорнув страйк, не здобувши жодних поступок з боку влади, тому, що дирекція верфі погрожувала закриттям підприємства у зв’язку з нерентабельністю. Після переговорів він заявив у мікрофон: “Не вдалося нам перемогти..., але виходимо з високо піднятим чолом. Робітники Нової Гути й ми, з верфі гданської, виграли безцінну справу: після кількох років пасивності й почуття безнадійності переконалися, що нас не вбили. Пізніше страйкарі, майже тисяча осіб, йдучи вулицями Гданська, скандували: “Зімкнути ряди” [4, с. 83]. Владу, як і саму “Солідарність”, цікавила проблема останніх подій: чи був це одиничний випадок, викликаний панівним у Польщі почуттям невпевненості, втомленості чи початок великих суспільних безпорядків? Брак довіри й антипатія до влади дали знову про себе знати 19 червня, під час виборів до місцевих рад. За офіційними даними, на виборчі дільниці не прийшло 44 % виборців, на думку спостерігачів “Солідарності”, голосувало менше 50 %. Речник уряду Є. Урбан публічно визнав, що в Гданську й Щецині на вибори не прийшло відповідно 72,5 % і 61,3 % громадян [2, с. 652].

Самі собою страйки та ігнорування виборів не являли собою серйозної загрози для влади. Більше того, застосувавши проти страйкарів силу, влада продемонструвала свою рішучість не допускати страйків. Але, розправившись зі страйками, вона зрозуміла, що має справу з новою генерацією робітничого класу. Вони меншою мірою зазнали впливу з боку інтелігенції та церкви. І хоча вони ще не висунули власних лідерів, але вже не

вірили в угоди з владою типу “гданської”, а традиційна риторика “Солідарності” й застосований нею тип політичних дій уже здавалися цій генерації занадто анахронічним [4, с. 421]. Погіршення матеріального стану саме цієї частини робітничого класу (житлова криза, в умовах якої черга на квартиру становила 20 років та неможливість досягнення нормального життєвого рівня) створювало реальну загрозу великого соціального конфлікту. Крім того, хоча перший страйк у квітні – травні мав економічний характер, але, за характеристикою М. Раковського, робітничі хвилювання “за своїм масштабом перебільшили всі вияви незадоволення, з якими нам доводилося мати справу за час, що прийшов від відміни воєнного стану” [11, с. 111].

Наступний страйк у серпні – вересні в Силезії та Гданську, мав уже яскраво виражений політичний характер. Страйкарі вимагали легалізації “Солідарності”, створення умов для об’єднання в різні “світоглядні політичні партії”, ліквідації партійної номенклатури при призначенні на посади в державні та економічні адміністрації, вилучення з Конституції положення про керівну роль партії, зміни в положеннях про вибори в Сейм і Народні Ради, повернення на робочі місця осіб, звільнених за політичні переконання, і легалізації Національного об’єднання студентів. Як згадує М. Раковський: “Навіть у групах паломників за заведеною традицією, що направлялися в серпні до Ясної Гури, було багато транспорантів політичного змісту. Наприклад, “Марія, звільни нас з-під ярма комунізму”, “Ми хочемо Польщі католицької, а не більшовицької”, “Встань, народ, у тебе є шанс перемогти”, “Комунізм – ганьба людства”, “ПОРП – зрадниця батьківщини”, “Молодь покінчить з партією” [7, с. 116].

Тоді ж з різким осудом соціальної та економічної політики виступив виконком Всепольського союзу профспілок. Його заява була по суті офіційним оголошенням війни уряду З. Месснера [10, с. 76].

У цій ситуації в керівництві партії відбувся процес визрівання ідеї політичного компромісу з опозицією через переговори й укладання угоди. Одним з етапів на цьому шляху можна назвати VII пленум ЦК ПОРП, на якому в доповіді В. Ярузельського був корінним чином змінений погляд на опозицію, ставилося питання про необхідність “переглянути вже стереотипні поняття опозиційності”. Пропонувалося шукати нові способи до створення так необхідної Польщі широкої, патріотичної реформаторської коаліції. Саме тоді публічно було заявлено про формулу “круглого столу”, хоча йшлося поки що про легальні об’єднання й ті, які мали виникнути на основі нового закону про громадські об’єднання [11, с. 117].

Їхнім єдиним можливим партнером була група, яка зосередилася навколо Валенси. І хоча вона не мала ні реальної політичної сили, ні впливу (він був найменшим за часи існування “Солідарності”), але Валенса мав деякий авторитет, що ґрунтувався на легенді “Солідарності”. Саме це насамперед хотіли використати представники правлячого угруповання для

зміцнення своїх позицій у суспільстві й за кордоном – для отримання кредитів. І хоча влада не володіла реальними знаннями про масштаби своєї соціальної опори – це показали вибори в червні 1989 р., інстинкт самозбереження змушував її шукати додаткову підтримку.

Таким чином, можна стверджувати, що репресії не придушили підпільної активності, бо опозиційні організації поповнювалися новими людьми постійно. І надалі друкувалася й розповсюджувалася велика кількість листівок, інформаційних бюлетенів, брошурок і заборонених книг. З осені 1986 р., зважаючи на пом'якшення репресивної діяльності влади, почали відбудовуватися місцеві структури “Солідарності”. Відновили свою діяльність “тимчасові регіональні комісії”, а на підприємствах організовуються “установчі комітети”. Тоді ж Л. Валенсі вдалося консолідувати основні сили “Солідарності”, що перебували в підпіллі. У цей період у своїх виступах він завжди підкреслював необхідність діалогу влади з суспільством і мирних методів боротьби за демократизацію.

Підсумовуючи викладене вище, доходимо висновку, що в неймовірно важких умовах власними зусиллями й засобами опозиціонери підпільно створюють центри для допомоги затриманим і репресованим, створили свою культуру, включаючи видавництва, радіостанції, цілу низку газет і журналів, університети та інші форми автономної громадянської активності. Репресивний характер комуністичного режиму допомагав „Солідарності” заручитися підтримкою народних мас. Молоде покоління борців продовжило боротьбу в той час, коли керівники перебували за ґратами. Неминучість нових економічних криз і погіршення соціальних умов життя трудящих в 1983 – 1988 рр. була зумовлена штучністю наявної системи. Відмова польського уряду реабілітувати рух, амністувати активістів профоб'єднання сприймалася суспільством як репресивний характер влади у стосунках з народом. Зміни в міжнародній політиці 1987 – 1988 рр., пом'якшення репресивних дій влади створили умови для відновлення комітетів „Солідарності”. Стихійні страйки весни та осені 1988 р. поставили перед владою питання про характер політичної системи й політичну монополію компартії в Польщі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Филиппов Б.А. Политический портрет Леха Валенсы. – Москва, 1992. – 124 с.
2. Buhler P. Histoire de la Pologne communiste. Autopsie d'une imposture. – Paris, 1997. – 732 s.
3. Dudek A., Marszałkowski T. Walki uliczne w PRL 1956 – 1989. – Kraków. – 1999. – 168 s.
4. Fejtö F. La fin des démocraties populaires. – Paris, 1992. – 371 s.
5. Holzer J., Leski K. „Solidarność” w podziemiu. – Łódź, 1990. – 370 s.
6. Krzemiński I. Proces formowania się NSZZ „Solidarność” 1980. – Warszawa, 1989 – 249 s.
7. Łabędź K. Opozycja polityczna w Polsce w okresie stanu wojennego. – Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 1989. – 81 s.

8. Łabędź K. Spory wokół zagadnień programowych w publikacjach opozycji politycznej w Polsce w latach 1981 – 1989. – Kraków, 1997. – 298 s.
9. Michnik A. Diabeł naszego czasu. Publicystyka z lat 1985-1994. Wybór i wstęp Romanowski A. – Warszawa, 1995. – 464 s.
10. Rakowski M.F. Partnerstwo. – Warszawa, 1982. – 321 s.
11. Solidarność”. XX lat historii. – Warszawa, 2001.– 508 s.
12. Tygodnik kulturalny. 18. 08. 1988.
13. Wałęsa L. Droga nadziei. – Kraków, 1989. – 248 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Телегуз Андрій Володимирович – кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Наукові інтереси: суспільно-політична історія країн Центрально-Східної Європи новітнього періоду.

УДК 94 (477. 65) “1943”

ГЕРОЇЗМ І ТРАГЕДІЯ 5-Ї ГВАРДІЙСЬКОЇ АРМІЇ В БИТВІ ЗА ДНІПРО У ВЕРЕСНІ – ЖОВТНІ 1943 Р.

Олександр ЧОРНИЙ (Кіровоград)

Дослідження торкається маловідомої сторінки в історії Другої світової війни – форсування Дніпра частинами 5-ї гвардійської армії північніше Кременчука, де бійці 32-го й 33-го гвардійських корпусів виконували роль удаваного маневру в жовтні 1943 року, в той час як 7-а гвардійська й 37-а армії розширювали оперативний плацдарм на фронті Домоткань – Деревка.

Ключові слова: фронт, армія, форсування, плацдарм, Дніпро.

Исследование посвящено малоизвестной странице в истории Второй мировой войны – форсированию Днепра соединениями 5-й гвардейской армии севернее Кременчуга, где бойцы 32-го и 33-го гвардейских корпусов, выполняли роль отвлекающего маневра в октябре 1943 года, в то время как 7-я гвардейская и 37-я армии расширяли оперативный плацдарм на фронте Домоткань – Дереевка.

Ключевые слова: фронт, армия, форсирование, плацдарм, Днепр.

The research concerns the little-known page in the history of the Second World War – the forcing of the Dnieper Parts 5-th Guards Army north of Kremenchug, where fighters of the 32-th and 33-th Guards corps, served as red herring in October 1943, while the 7-th and 37 army expanded operational foothold in the front Domotkan – Dereyivka.

Key words: front, army, forcing, foothold, the Dnieper.

Битва за Дніпро увійшла в історії Другої світової війни як надзвичайно важлива подія, що значно наблизила народи СРСР до перемоги над ворогом.